

TEATRUL MILESCU - CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA O ISTORIE A SA

prof. Dan Neguleasa

Timp de aproape un secol în viața artistică a orașului Târgu-Jiu un loc de seamă l-a avut un așezământ de cultură ce-a fost reținut de istoria locală sub denumirea de "Teatrul Milescu", nume al celui ce cu generozitate îl edificase și întreținuse.

Documentar este foarte greu de stabilit data apariției în peisajul urbanistic târgujan al acestui așezământ.

Autorii lucrării "Luminile scenei"¹ și alți câțiva cercetători care s-au aplecat asupra istoriei teatrului gorjean înclină să creadă că anii 1888-1889 ar fi cei ai edificării teatrului de către avocatul, consilierul și fostul primar al orașului, Francisc Milescu.

Data propusă de aceștia este contrazisă de unele informații păstrate în arhiva primăriei, de planul orașului realizat în anul proclamării independenței.

O adresă a primăriei orașului Târgu-Jiu către episcopii bisericii Sf.Constantin și Elena din Târgu-Jiu ce poartă data de 7 octombrie 1875² consemna adunarea sumei de 331,50 lei pentru reconstruirea bisericii, ca urmare a unei reprezentații teatrale date în oraș.

Într-o jalbă a unui grup de locuitori ai mahalalei Albastre și Botorogi înregistrată pe data de 15 iunie 1880 pomenesc despre "o șosea proiectată în anul 1875 a se face de la teatru d-lui Milescu pe la Biserica Sf.Troița"³, iar un alt document din 23 iulie 1880 amintește de un incendiu și pagubele pricinuite la localul

Milescu cu prilejul serbării organizate cu ocazia distribuirii premiilor școlare⁴.

O privire mai atentă aruncată asupra planurilor teatrului și restul imobilului proprietatea Fr.Milescu realizate în anii 1928, 1945 și 1959 cât și asupra planului orașului din anul 1877 îți relevă perfecta lor asemănare (format și dimensiuni).

Toate cele arătate mai sus credem că ne permite a afirma că în anul 1877 localul teatrului era deja construit în forma în care s-a păstrat până la dispariția sa.

O scurtă fișă istorică a acestui așezământ teatral târgujan s-ar prezenta succint așa: construit înainte de 1877 de un inimos om de cultură, a rămas în administrarea familiei până la data de 21 iunie 1918 când, prin testament, Eliza Fr. Milescu, transmite dreptul de proprietate nepoatei sale, Margareta El.Rădulescu, domiciliată în București.

În perioada cât sala de teatru a fost proprietatea soților Milescu, cu toate greutățile financiare ridicate de întreținerea unui asemenea lăcaș de cultură aceștia s-au preocupat de modernizarea ei, de securitatea celor ce-i treceau pragul.

Dintr-o cerere adresată primăriei orașului de către Francisc Milescu, aflăm că acesta pentru evacuarea în siguranță a spectatorilor "în cazuri de sinistru", în afară de cele două ieșiri ale sălii care dădeau în curtea imobilului său, mai dorește să realizeze încă una, care să dea direct în strada Gării. Cea de-a treia ieșire realizată la sfârșitul secolului trecut (1896), de fapt, se va transforma în intrarea principală a sălii de spectacol⁵.

Puțin mai târziu, în anul 1906, sala de teatru se modernizează prin introducerea iluminatului electric. Grație acestei modernizări, soții Milescu, în anul următor, puteau afirma că sala lor slujea nu numai pentru spectacole de teatru sau baluri ci și ca sală pentru proiecții cinematografice⁶.

Greutățile materiale ridicate de întreținerea și administrarea unui asemenea imobil determină pe noua proprietară, Margareta El. Rădulescu, să vândă la data de 20 iunie

1928, cu suma de 2.000.000 lei, întregul imobil, Primăriei Orașului Târgu-Jiu⁷.

Esta de reținut că în cuprinsul actului de transmitere a dreptului de proprietate, vânzătoarea, introduce o clauză, acceptată și respectată de cumpărător, care prevedea ca în cazul folosirii sălii de spectacol aceasta să poarte denumirea de “Teatrul Milescu”, sau în cel al destinării imobilului pentru spital să se numească “Salonul Milescu”.

Noul proprietar, Primăria Orașului Târgu-Jiu, date fiind greutatea materiale cu care se confrunta și ea și-a păstrat spre administrare și folosință sala de spectacole, căreia i-a dat numele de “Teatrul Comunal Milescu” iar restul imobilului (aripa de pe strada Unirii) a cedat-o, spre folosință, spitalului județean cu care se învecina.

După unele reamenajări și consolidări, printre care amintim și pictarea decorurilor și a cortinei de către cunoscutul pictor târgujian Iosif Keber, teatrul este deschis timp de 12 ani, trupelor teatrale profesioniste sau de amatori, unor mari oameni de cultură sau artă, ce au atras un numeros și entuziast public, până în noaptea de 9-10 noiembrie 1940 când seismul ce a lovit întreaga țară scoate din circuitul artistic și acest vestit lăcaș cultural gorjean.

După câțiva ani, cu unele mici renovări și modificări - desființarea lojilor și folosirea doar a parterului - făcute de către noul proprietar Mihail Marinescu, sala teatrului Milescu este redată publicului sub denumirea de “Cinema Capitol”.

În acești ultimi ani de existență, cu o capacitate restrânsă de aproximativ 250-260 de locuri, renumita sală de teatru, pe lângă spectacolele de cinematograf, a mai găzduit și o serie de manifestări culturale dar și politice

Uzată, fără a mai prezenta securitatea cerută de un asemenea așezământ de cultură, după un lung litigiu între Primăria Orașului Târgu-Jiu și Ministerul Sănătății, în anul 1950, clădirea

ce fusese cândva vestitul Teatru Milescu este trecută în proprietatea Ministerului Sănătății.

Noul proprietar, lipsit de fonduri sau de interes, închide sala de spectacole și o transformă în depozit, ca mai apoi, în anul 1960, să-i decidă demolarea, rămânând în amintirea celor ce i-au trecut pragul ca locul unde și-au cultivat și îmbogățit sentimentele artistice, unde au văzut, audiat și aplaudat pe marii oameni de cultură sau artă ai vremii, pe conjudețenii îndrăgostiți și pasionați de frumos.

Fișec, ne punem o întrebare și anume dacă sala teatrului Milescu a apărut cu scopul de a forma o mișcare teatrală în orașul de pe Jiu sau a fost impusă de existența acesteia.

Un răspuns îl găsim răsfoind arhiva primăriei orașului Târgu-Jiu unde descoperim un raport al magistratului adresat Marii Dvornicii din Lăuntru prin care se comunica cu vădită mândrie că la 30 august 1834 s-a prezentat cu mult succes, în limba română, de o trupă de elevi din oraș sub conducerea profesorului Constantin Stanciovi-Brănișteanu, piesa lui Van Collin "Regulus"⁸.

În timp, locuitorii orașului Târgu-Jiu au fost spectatori la numeroase alte reprezentații teatrale prezentate de artiști amatori sau profesioniști, de trupe locale sau în turnee, ce le-au dezvoltat gustul pentru scenă și slujitorii ei.

Formarea unui public numeros, mare iubitor de reprezentații teatrale, existența unui lăcaș special al teatrului, cunoscut sub numele celui ce l-a construit, explică formarea și activitatea unei trupe teatrale profesioniste la Târgu-Jiu în ultimele trei decenii ale secolului trecut.

Într-o adresă din 13 ianuarie 1880 a "Direcțiunii Teatrului Român din Târgu-Jiu" semnată de directorul acesteia Th. Popescu adresată primăriei orașului, conducătorul trupei profesioniste târgujiene comunică că "atât cu micul meu talent cât și al artiștilor ce compun trupa mea" se angajau să susțină un spectacol de binefacere pe data de 22 ianuarie 1880⁹.

Legând informația din documentul de mai sus cu cea din adresa Primăriei Orașului Târgu-Jiu datată 7 octombrie 1875, prin care se înainta episcopilor bisericii Sf. Constantin și Elena suma de 331,50 lei pentru reconstrucție, bani adunați “de la reprezentațiunea teatrală dată de către domnul director al Teatrului în beneficiul bisericii”¹⁰, ne permitem a trage concluzia că în orașul Târgu-Jiu ființa încă din anul 1875 o trupă teatrală profesionistă.

Existența și activitatea Teatrului Român din Târgu-Jiu ne este atestată și-n anii 1886-1887, având la cârma sa pe “I.D.Crețu, artist dramatic și director al Teatrului Român din Târgu-Jiu”¹¹.

Acesta, într-o scrisoare din 2 noiembrie 1886 mărturisea: “Subsemnatul artist dramatic, vechi elev al teatrului Th.Teodorini, actualmente directorul trupei teatrale române din acest oraș, m-am decis, deși cu mari sacrificii, a da o serie de reprezentațiuni în teatrul d-lui Fr. Milescu în timpul iernii acesteia, cu speranța că veți binevoi și dvs. domnule primar și domnilor membrii a mă susține venindu-mi în ajutor pentru întreținerea acestei utile instituțiuni românești care a adus mari servicii atât societății noastre cât și țării întregi”¹².

Semnatarul scrisorii referindu-se la rolul social și cultural al teatrului consemna în a sa epistolă “.. este știut că teatrul într-un oraș este una din instituțiile unde cineva nu numai că găsește o distracție plăcută dar chiar se instruieste, fiind o adevărată școală și o oglindă a societății în a cărei reflecțiune se poate vedea biciuirea viciilor, pedeapsa crimelor, precum și recompensa faptelor bune și demne de imitat”.

Greutățile materiale și numărul mic de spectatori au condus în anul 1888 la transferarea directorului ei la naționalul craiovean unde va face carieră¹³.

Apelurile nenumărate ale directorilor trupei teatrale profesioniste din Târgu-Jiu adresate primăriei orașului de a fi susținuți financiar ne permit a proba documentar existența acesteia până la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Datorită numărului “restrâns de abonați și a lipsei de mijloace de a întâmpina cheltuielile de întreținere a personalului” prin cererea sa din 25 decembrie 1894 A. Vlădicescu, directorul trupei solicita “a fi scutit de taxa convenită casei comunale la reprezentațiile teatrale ce dă în acest oraș pe sezonul iernii 1894-1895”¹⁴.

Pentru “a încuraja Artele”, “pentru a putea acoperi cheltuielile fizice și cele extraordinare ale întregii trupe” conducătorii acesteia D.Teodorescu și O.Valeșteanu solicitau la 4 ianuarie 1897 același ajutor material Primăriei Orașului Târgu-Jiu¹⁵.

Trupa teatrală târgujană condusă de Al.B.Leonescu sau de Olăreanu și Octavian Valeșteanu, compusă din 16 artiști, printre care amintim pe Răiculescu, Sinescu, Căișanu și alții, în stagiunile din 1898-1899 și 1899-1900 s-au confruntat cu aceleași probleme financiare, apelând la sprijinul generos al primăriei orașului¹⁶.

Prin desființarea trupei profesioniste de teatru de la Târgu-Jiu viața teatrală din acest oraș al Olteniei n-a dispărut, ea a continuat, în timp, pe scena teatrului Milescu venind și prezentând spectacole, trupe și artiști renumiți.

Documentar, atestarea activității teatrale pe scena sălii Milescu este mai sărac ilustrată până în anul 1928 când edificiul cultural trece în proprietatea primăriei orașului și foarte dens este reprezentată în următorii 12 ani.

În anul 1907 scena teatrului Milescu este onorată de prezența lui Petre Liciu, care în perioada 25-27 februarie, cu trupa sa teatrală, încântă spectatorii din capitala județului. În același an, Aristitza Romanescu, fiica târgujiencei Paulina Stavrescu, căsătorită Demetriad¹⁷, la 25-27 decembrie, împreună cu trupa naționalului ieșean, entuziasma pe cei prezenți în fotoliile sălii¹⁸, Ion Manolescu, este prezent cu trupa naționalului bucureștean, cu două spectacole, la 20 decembrie 1931 și 16 martie 1940, în ultimul apărând în piesa “Moarte civilă”¹⁹.

Marele George Vraca, crea clipe de neuitat în 1937 prin apariția sa în “Omul cu masca” (28 febr.) și “Casa Harvey (3 aprilie)”²⁰. Aceleași trăiri sunt cultivate și de neuitatul George Calboreanu la 31 ianuarie 1938, când evolua cu măreția-i cunoscută în piesa “Oameni pe un sloi de gheață”²¹.

Numeroase prezențe pe scena teatrului Milescu au avut trupele teatrale ale Teatrului Național din Craiova și cel al Ligii Culturale. Primul, în anul 1936, preconiza să prezinte la Târgu-Jiu câte un spectacol săptămânal. Artiștii acestor trupe au adus în fața spectatorilor creații ale culturii naționale (Năzdrăvăniile vinului, Mărgeluș, Fu poruncă de la Suceava, Gând de acasă) cât și cele ale culturii universale (Hamlet, Burghezul gentilom, Doctor fără voie, Căsătoria și altele)²².

Nici iubitorii operetei n-au fost privați de plăcerea de a asculta vocile de aur ale genului. Astfel, la 31 martie 1931 spectatorii erau purtați în lumea fericită a operetei de vocea de aur a lui Ionel Tăranu²³.

Numeroase momente de destindere și veselie au fost oferite publicului târgujian de creațiile trupelor de varietăți în spectacole ca: “Tic, tic, tic”, în care au aplaudat cuplul Stroie și Vasilache (24 ianuarie 1936), “Tănase la Istanbul” în care a evoluat maestrul varietelui românesc, Constantin Tănase (22 martie 1939), sau în “Acceleratul 402” în care a fost gustată creația lui Grigore Vasiliu Birlic (1 nov. 1940)²⁴.

Scena teatrului Milescu nu i-a uitat nici pe micii spectatori cărora le-a dăruit întâlnire cu lumea mirifică a spectacolelor de marionete²⁵.

Sala și scena teatrului târgujian a fost gazdă ospitalieră pentru toți cei ce doreau să contribuie la dezvoltarea spirituală a gorjenilor, la propășirea culturii acestor străvechi plaiuri românești, martori ai existenței multimilenare a poporului român.

Cu o astfel de temă istorică, la 15 martie 1931, conferința în fața unei săli arhipline, marele savant Nicolae Iorga. O zi mai

târziu, la 16 martie 1931, aceiași sală găzduia pe Liviu Rebreanu, care conferența pe tema “Romanul romanelor”²⁶.

Spre sfârșitul aceluiași an, întâi noiembrie 1931, de pe scena sălii Milescu, George Enescu trimitea mesajul său muzical către melomanii gorjeni, creându-le clipe de neuitat.

Aceleași documente de arhivă scot în relief și faptul că “Teatrul Milescu” nu a fost doar o gazdă ospitalieră pentru cei consacrați, ci și pentru toți gorjenii iubitori de cultură, scena sa găzduindu-le cu drag evoluțiile, indiferent de vârstă, ocupație sau gen artistic.

Incontestabil, rolul jucat de Teatrul Milescu în viața spirituală a orașului Târgu-Jiu și a județului Gorj timp de aproape un secol, îl îndreptățește a fi socotit ca una din instituțiile culturale gorjene, reprezentative, să fie situat în primele locuri ale așezămintelor de acest gen, iar numele său să reaprindă în mintea și sufletele locuitorilor orașului de pe malul Jiului superior, nostalgice aduceri aminte ale vieții spirituale trecute.

Note

¹ Ungureanu, Octavian și Sanda, Ion, *Luminile scenei. Tradiții ale teatrului de amatori din Târgu-Jiu*, Târgu-Jiu, 1980.

² Arh.Naț.Gorj, fond Primăria Orașului Târgu-Jiu, dosar 5/1882, f.63.

³ Ibidem, dosar 25/1879-1881, f.43.

⁴ Ibidem, dosar 24/1879-1881, f.30.

⁵ Ibidem, dosar 9/1896-1897, f.4.

⁶ Ibidem, dosar 22/1897-1907, f.27 și 63.

⁷ Ibidem, dosar 10/1928.

⁸ Ibidem, dosar 11/1834, f.4.

⁹ Ibidem. Dosar 2/1880, f.6.

¹⁰ Ibidem, dosar 5/1882, f.63 și 81 v.

¹¹ Ibidem, dosar 5/1887, f.2.

¹² Ibidem.

¹³ Ungureanu, Octavian, Sanda, Ion, op.cit. pag.18.

- ¹⁴ Arh.Naț Gorj, fond Primăria Orașului Târgu-Jiu, reg.9/1895, f.3.
¹⁵ Ibidem, reg.13/1897, f.10.
¹⁶ Ibidem, reg.55/1899, f.7, 229 și 237 v.
¹⁷ Ungureanu, Octavian, Sanda, Ion, op.cit. pag.18.
¹⁸ Arh.Naț.Gorj, fond Primăria Orașului Târgu-Jiu, dosar 33/1907.
¹⁹ Ibidem, dosare 33/1929, f. 27, 45/1939.
²⁰ Ibidem, dosar 42/1937.
²¹ Ibidem.
²² Ibidem, dosare 36/1931; 42/1936; 36/1938; 45/1939; 38/1940.
²³ Ibidem, dosar 36/1931.
²⁴ Ibidem, dosare 42/1936; 45/1939; 38/1940.
²⁵ Ibidem, dosar 20/1933.
²⁶ Ibidem, dosar 36/1931.